

Toelichting bij het voorvalformulier

Het is voor kinderen soms moeilijk om na een ruzie aan te geven wat er is gebeurd. Kinderen voelen zich bijvoorbeeld overspoeld door de emotie en kunnen niet goed vertellen wat ze denken en voelen. Of kinderen blijven terugkomen op een situatie en kunnen deze niet meer los laten. Een voorvalformulier kan kinderen ondersteunen om na een situatie te vertellen hoe zij de gebeurtenis hebben ervaren. Het geeft de omgeving, zoals de leerkracht inzicht in het perspectief van een kind.

Wat is een voorvalformulier?

Een voorvalformulier bestaat uit een aantal vragen die een kind ondersteunen om kort weer te geven wat er in een voor hen lastige situatie is gebeurd.

In deze versie is gebruik gemaakt van vragen met meerkeuze-antwoorden. Het voordeel is dat kinderen minder hoeven te schrijven. Vaak vinden kinderen die boos zijn, het moeilijk om antwoorden voluit te beschrijven. Het beste is om het formulier te personaliseren, zodat de antwoorden van een kind er zoveel mogelijk tussen staan. Bij elke vraag blijft altijd een antwoord open, zodat een kind ruimte heeft om een ander antwoord te geven dan wordt aangeboden.

Kinderen kunnen een voorvalformulier invullen na een situatie waarin ze zich niet prettig hebben gevoeld, bijvoorbeeld omdat er een conflict was. Het formulier kan op een vaste plek worden neergelegd, zodat het kind het papier zelf kan pakken en invullen. Of het wordt neergelegd op de plek waar het kind naar toe gaat als het boos is. Het formulier geeft het kind inzicht in wat er is gebeurd, het geeft informatie aan de omgeving zoals de leerkracht en kan ondersteunen bij de time-out doordat het kind zijn emoties kan uiten en gedachten kan ordenen.

Daarnaast kan het invullen van een voorvalformulier ook meetbaar maken hoe vaak een kind bijvoorbeeld ruzie heeft of zich gepest voelt. Het geeft vanuit de perceptie van een kind informatie wanneer voorvallen zich voordoen, wat andere kinderen doen en hoe het kind denkt, voelt en reageert. Dit kan aanleiding zijn voor een interventie. Zo kan de omgeving worden aangepast aan deze momenten en/of kunnen kinderen leren om ander gedrag te laten zien.

Hoe werkt een voorvalformulier?

Eerst worden vragen gesteld om een kader aan te geven. Wie was erbij? Waar is het gebeurd? Wanneer? Het voordeel is dat kinderen de situatie eerst in de context plaatsen. Daarna wordt pas gevraagd wat er is gebeurd. Door eerst de context te schetsen, kan het beschrijven van de situatie korter en meer concreet.

Na het beschrijven van de situatie kunnen kinderen aangeven hoe zij zich voelden in de situatie. Ook wordt gevraagd om aan te geven hoe ze hebben gereageerd.

Een volgende stap is de vraag hoe ze de situatie willen afronden. Kunnen ze dit zelf doen of kan iemand hierbij helpen?

Als laatste wordt gevraagd of de situatie ook is opgelost. Deze vraag is belangrijk om in te vullen. Soms is de situatie al afgerond en opgelost voor kinderen. In andere gevallen is het nodig om de situatie (samen) af te ronden en dan aan te geven dat de situatie klaar is. Dit om te voorkomen dat meerdere situaties samenvloeien tot een gebeurtenis waarin een andere kind altijd als vervelend wordt ervaren.

Het nabespreken van een voorvalformulier

Soms is het voldoende om het formulier in te vullen, kort de situatie door te nemen en te concluderen dat het is opgelost.

Voor sommige kinderen kan het ondersteunen om vooruit te kijken hoe een kind kan reageren in toekomstige vergelijkbare situaties. Op deze manier leert een kind gedragsalternatieven aan en wordt het probleemoplossend vermogen versterkt.

Het voorvalformulier kan ook worden gebruikt om kinderen te ondersteunen samen een ruzie op te lossen. De betrokken kinderen vullen het formulier in en kunnen dan eerst om de beurt aan de hand van het formulier vertellen hoe de situatie op hen is overgekomen en hoe ze het probleem willen oplossen. Vervolgens kunnen de kinderen op elkaar reageren.

Dieper ingaan op een situatie met het G-denken

Soms is het nodig om uitgebreider in te gaan op hoe een kind de situatie heeft ervaren. Bijvoorbeeld omdat blijkt dat het kind vaker moeite heeft met bepaalde sociale situaties. Er kan dan worden ingegaan op een of alle van de volgende elementen. Het denken van het kind, de emoties die het kind heeft in dit soort situaties, het gedrag wat het kind laat zien en de reactie die het kind krijgt op zijn of haar gedrag.

Het is afhankelijk van de situatie hoeveel er tijd is om deze stappen te bespreken. Bij het G-denken wordt altijd eerst de betreffende gebeurtenis beschreven. Dit om duidelijk te maken om welke concrete situatie het gaat en andere situaties er buiten te houden.

Vervolgens worden de andere G-stappen ingevuld. Hierbij kan gekozen worden in welke volgorde dit gebeurt. Wel is het bij het samenvatten van de stappen belangrijk om te benadrukken dat de gedachten bepalen welk gevoel er volgt en niet andersom.

Het invullen van de stappen

Gebeurtenis

Beschrijf de situatie in het kort en zo feitelijk mogelijk. Hierbij kunnen de vragen en antwoorden van het voorvalformulier helpen.

Gedachte

Welke gedachte had het kind over de situatie?

Gevoelens

Welke gevoelens had het kind bij de situatie? Passen de gedachten en gevoelens inderdaad bij elkaar of heeft het kind ook andere gedachten of gevoelens gehad?

Gedrag en gevolg

Wat heeft het kind gedaan? Wat had dit tot gevolg?

Kijken naar de toekomst

Als de stappen zijn ingevuld kan worden gekeken of en welke stappen een volgende keer, in een vergelijkbare situatie, anders kunnen.

Er kan worden gestart met bekijken of de gedachten en gevoelens passend zijn bij de gebeurtenis; is het handig om in deze mate boos te zijn en een grens te willen aangeven? Is het verstandig om in deze situatie in paniek te raken en zo snel mogelijk de situatie te willen ontvluchten? Indien de gedachten en bijpassende gevoelens achteraf gezien niet handig zijn, is het nodig om samen te onderzoeken welke gedachten ook hadden gekund in deze situatie.

Ook kan gekeken worden naar het gedrag van een kind. Had dit gedrag het gewenste effect? Welk gedrag kun je nog meer bedenken?

Het nabespreken van een situatie kan aanleiding zijn voor een observatieopdracht. Onderzoek eens hoe anderen zich in vergelijkbare situaties gedragen. Wat zijn de gevolgen van het gedrag dat anderen laten zien? Wat kan je hiervan leren?

Daarnaast kunnen omstandigheden worden aangepast. Bijvoorbeeld dat een leerkracht het spel of de sociale interactie actiever gaat begeleiden.

Nathalie van Kordelaar en Mirjam Zwaan
Incontexto Orthopedagogen